

Üks sõjahaavade peitmise viise oli varemete tasandamine ja haljastamine. 1951. aastal oli Lenini puisteele päris lage ning tänase välisministeeriumi koha peal ilutses haljasala.

Tänane vaade Rävala puisteele. Kõik on jäänud nii kui aastate eest, üksnes 33 aasta eest «kukutatud» Lenini monumendi kohal on lillepeenar.

Vaade Estonia teatri poolt 1946. aastal. Vaade hooned on veel ehitamata.

Roheline rist pealinna südames

INGRID SEMBACH-HÖBEMÄGI
maastikuarhitekt

Pargikunst ja maastikuarhitektuur on kõigist ruumi mõjutavatest kunstiliikidest üks hapramaid. Lisaks halastamatule ajahambale ja kuumenevale kliimale, mis keskkonnale vertikaalset mõõdet andvaid ja suvel varju pakkuvaid puid purevad, sekkub sellesse ühel hetkel liiga jõuline ehituskunst või siis hääbub haljasala just liiga väheseks sekkumise tõttu.

Täpselt nii on läinud kesklinnas oleva Rävala puisteele ja sellega ristuva Estonia haljakuga. Ometi tasub selle Tallinna südames oleva haljasala saamisloosse süveneda – see räägib meile palju enamast, kui esmapilgul paistab. Siin põimuvad üksikisiku ja Eesti ajaloo traagika, sest selle haljasala lugu sai alguse just pärast 1944. aasta jõhkrat märtsipommitamist.

Nõukogude lennuväe eesmärk oli (miks küll tekib paralleel tänase Ukrainaga?) tekitada võimalikult suurt kahju tsiviilelanikele. See läks neil ka korda: kolmandik linna pühiti kaardilt ja pealinna elamufondist muutus elamiskõlbmatuks pool. Vanalinna kõrval sai kõige suuremaid kahjustusi Sibulaküla asum, mis asus Estonia puistestest lõuna pool, kuni praeguse Olümpia hotelli kõrval asuva (Kadrioru lossi kaasaegse) Kaasani kirikuni välja. Viimase peamiselt sibulakasvatuseks mõeldud põllumaade tõttu asum kunagi oma nime saigi.

See oli suurte tagaeadadega puumajadega palistatud kääniliste tänavatega 18.–19. sajandi madalrõu linnaruum, kus praeguse Maakri tänava alguse kohal paiknes juudi sünagog ja Lauteri tänaval vennastekoguduse palvel. Täielikult hävis sõjas Öuna tänav, mis jäi Lauteri ja Lembitu tänava vahele. Neile maamunalt pühitud linnaosa varemetele tulevast linnasüdist kavandama hakatigi.

Nõukogude okupatsioonivõim ei saanud kesklinnas lubada demoraliseerivaid, elava etteheitena

seisvaid varemeid, seega tuli korrastustöödega alustada kohe. Aeg oli vaene ja karm. Tööd asus koordineerima 1944. aasta sügisel Tallinna kommunaalosaakonna juurde moodustatud ehitus- ja remonditööde trust, mis võttis üle Saksa okupatsiooni ajast jäänud vähesed autod jmt napid ressursid, põhilised tööd tehti siiski hobu- ja inimjõul kirkade, labidate ja rehadega, kusjuures hobuseid oli 1945. aastaks pealinna jäänud vaid kaheksa. Lisaks mehhanismidele nappis töökäsi, tavakodanikud pidid käima asutuste kaupa kohustuslikus korras linna taastamas. Varem lammutati, platsid tasandati, kaeti mullaga ja haljastati.

Haljastustööd juhatas 1936. aastal riigivanem Konstantin Pätsi stipendiumiga Inglismaale maastikuarhitektiks õppima lähetatud Aleksander Niine. Suurte lootustega naasnud noormees pidi paraku tööle hakkama okupeeritud Nõukogude Eestis ning oli sunnitud loominguiliste projektide asemel aastaid tegelema sõjakahjude likvideerimisega.

Tallinna haljastusosaakonna juhatajana ei olnud Niinel parimatel aastatel võimalust end võimekohaselt realiseerida, vaid tal tuli piirduda peamiselt haljasalade kujundamise ja liikide valimisega. Ometi oli ta väga pikka aega ainus õppinud maastikuarhitekt kogu Nõukogude Liidus, kuigi sellekohast nimetust tollal ei pruugitud. Tõsi, hilisemal loomeperioodil sai Niine ka oma kvalifikatsioonile vastava tööga tegeleda, näiteks Tallinna botaanikaia üldplaneeringut koostades.

Tuhast tõusev linn

Üheks suuremaks sõjajärgseks ülesandeks oli taastada pargid ja alleed, mis olid sõjas korralikult räsida saanud. Kommunaalmajandusosaakonna aruannetest selgub, et haljasalad hävis osaliselt või täielikult 130 hektari ulatuses. Suur puudus oli istutusmaterjalidest, sest sõjas hävis ka enam kui neli hektarit puukoole. Puid oli aga hädasti vaja, sest sõjajärgse raha- ja ressursinappuse tõttu ei suudetud suuremahulise ehitustegevusega alustada ning piirduti tublisti odavama haljastamisega. Aleksander Niinele oli tõenäoliselt suureks abiks eelmine linnaaednik Hans Lepp, kes pidas Rocca al Mare puukooli ning jätkas oma tegevust haljastajana.

Tühjaks jäänud alale hakkas toonane ENSV arhitektuurivalitsuse juhataja, arhitekt Harald Arman koos ametivend Otto Keppiga pla-

Punaste Küttide väljak 1970. aastal. Poolteist aastakümnet hiljem sulges väljaku lääneserva poliitiharidusmaja, mille nullinate lõpus asendas

neerima uut linnakvartalit. Lähtekohad selleks andis elu ise – vaadet Estonia teatrile varjutanud madal asum oli kadunud ning teatrihoone tsentraalteljest lähtudes arvestades sündiski aastatel 1945–1948 terviklik lahendus, mille keskmeks pidi saama kultuurikeskus. Viimane ühendanuks Eesti Teaduste Akadeemia, teatri, raamatukogu, kuns-

Nõukogude okupatsioonivõim ei saanud kesklinnas lubada demoraliseerivaid, elava etteheitena seisvaid varemeid, seega tuli korrastustöödega alustada kohe. Aeg oli vaene ja karm.

timuseumi ja teised kultuuriasutused, olles ühtlasi jätkuks 1930. aastatel pooleli jäänud linnaplaneerimise mõttele.

Paraku jäigi plaan üksnes paberile, sest täidetud ja tasandatud varemetele jõuti rajada üksnes tänavavõrk ning sellega piirnev kõrghaljastus. Hoonetest suudeti valmis ehitada arhitekt Edgar Velbri 1947. aasta projekti järgi kavandatud ja aastatel 1948–1954 rajatud kolmeosaline kortermaja, mida hakati sinna nn elidile eraldatud avarate korterite järgi kutsuma teadlaste majaks. Samuti ehitati valmis Estonia teatri poolse kvartali neljakorruselise kõrge kelpkatusega

hoone, mille projekteeris Berliinis õppinud arhitekt Enn Kaar algset Põllumajanduslike Ühistute Keskkliidu vajadusi silmas pidades, ent mis 1953. aastal valmides anti hoopis teaduste akadeemia instituutide kasutusse. Samal ajal hoonemaht pidanuks peegelduma ka teisel pool haljasala, seal, kus praegu on Solarise keskus, ning vormima Estonia ette esindusliku väljaku, kuid see jäi ehitamata.

Estonia-esine Teatri väljak oli planeeringu järgi ruudukujuline ja igast küljest ümbritsetud hoonetega. Algset Punaste Küttide väljaku nime kandnud alale oli esialgu planeeritud pürskkaev, ent selle ase-